

dr hab. Edyta Waluch-de la Torre
Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich
Wydział Neofilologii
Uniwersytet Warszawski

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Marii Wiltos,
pt. „Modalność deontyczna w tekstach prawa pierwotnego
Unii Europejskiej – na przykładzie tekstów w języku
polskim i języku hiszpańskim”.**

Temat rozprawy doktorskiej Agnieszki Wiltos uważam za trafnie dobrany, godny uwagi, niezwykle interesujący. Przedłożona do oceny praca doktorska liczy 356 stron. Całość pracy obejmuje wstęp, trzy niezwykle umiejętnie ustrukturalizowane rozdziały, zakończenie oraz aneks stanowiący korpus, na którym Autorka przeprowadza analizę. Z kompozycji pracy wynika, że część teoretyczną tworzą pierwsze dwa rozdziały, natomiast część empiryczną – kolejny, trzeci i tym samym ostatni rozdział. Dysertacja mgr Wiltos jest opracowaniem interdyscyplinarnym, które doskonale wpisuje się w nurt badań juryslingwistyki, tj. nauki zajmującej się - w rozumieniu Jerzego Pieńkosa (1999) - badaniem języka prawnego i prawniczego z wykorzystaniem wiedzy i metodologii językoznawczej, której przypisano w rozprawie niewątpliwe pierwszeństwo.

Rzadkim zjawiskiem akademickim jest recenzja pracy doktorskiej, która mogłaby stanowić rozprawę habilitacyjną biorąc pod uwagę złożoność jej tematyki, oryginalność poruszonych zagadnień, obszerność opisanego materiału, wnikliwość analiz oraz dyscyplinę rozważań i wyciągniętych wniosków. Praca mgr Wiltos łączy w sobie te wszystkie czynniki.

Zamierzeniem naukowym doktorantki - jak sama informuje we Wstępie – było przeprowadzenie analizy modalności deontycznej w tekstach prawa pierwotnego Unii Europejskiej w języku polskim i hiszpańskim. W związku z tym do analizy wybrano teksty prawne, w których zostały wyrażone prawa i obowiązki. Sama wartość tematu jest na tyle istotna, że tego typu akty normatywne stanowią odniesienie prawne państw członkowskich UE na tej samej mocy wiążącej. Tłumaczenie zdaje się być niezwykle ważnym elementem wpływającym na ich późniejszą interpretację. To praktyczne zastosowanie treści rozprawy jest elementem rzadko wychodzącym poza ramy

„naukowości” *stricte* rozumianej. Ujęcie komparatystyczne nieodzwrotnie prowadzi czytelnika ukierunkowanego do wyciągnięcia konstruktywnych wniosków. Samych propozycji rozwiązań Autorka pracy nie przedstawia. W niczym to jednak nie osłabia oceny przedstawionej dysertacji. Przedmiotem badania jest opis.

Teoretyczną część rozważań otwiera rozdział pierwszy, w którym Doktorantka dokonuje, w sposób selektywny, przeglądu teorii i definicji dotyczących tekstów prawnych. Następnie skupia się na najistotniejszych technikach normatywnych w redagowaniu tego typu tekstów. Z pełną skrupulatnością omawia budowę oraz cechy charakteryzujące normy i przepisy prawne. Potrafi ze swoistym naukowym znanstwem opisać i przeanalizować teoretycznie sytuacje prawne oraz wpisujące się w nie rodzaje norm i przepisów. Bez wątplenia wynika to z absolutnie szerokiego wykształcenia mgr Wiltos dającego jej solidną i wszechstronną bazę do tworzenia refleksji na gruncie naukowym, czego możemy doświadczać czytając niniejszą rozprawę. Jej gruntowne przygotowanie i znajomość przedmiotu badania są bardzo wyczuwalne. Połączenie ze sobą dwóch, z gruntu odmiennych nurtów badawczych (prawniczego i językoznawczego) nie jest zadaniem prostym. Dowód na to mamy w rozdziale I, podrozdział 4, w którym Autorka omawia język tekstu prawnego. Uznaje, i swoją tezę popiera wieloma argumentami zaczerpniętymi z literatury naukowej, język prawny za specjalistyczny w kontekście aktów normatywnych. Na uwagę zasługuje analiza semantyczno-leksykalna i składniowa tego rodzaju tekstów. Pomimo że podrozdziały te są niezwykle krótkie (aż proszą się o głębsze porównanie!), zostały w nich zawarte w sposób bardzo zręczny najistotniejsze cechy prawnego języka polskiego i hiszpańskiego, a następnie dyrektyw unijnych dotyczące redagowania tekstów prawnych, łączące oba te warianty językowe. Wspólnotowy przewodnik praktyczny dedykowany dla osób formułujących akta prawne UE został uznany za „lakoniczny” bez przytoczenia praktycznie argumentów broniących tego typu osąd. Niemniej jednak, przykłady, którym przyjrzała się Autorka są niezwyklej wagi (dotarcie do punktu ich zestawienia ze sobą wymaga wielkiej spostrzegawczości i dalece rozwiniętej umiejętności wyciągania wniosków naukowych) i podkreślają jej sprawność synkretycznej i kontrastywnej analizy. Pomimo znajomości klasycznych pozycji i autorów definiujących podstawy

analityczne nad językiem aktów prawnych, będących obiektem badań juryslingwistyki [Wróblewski (1948)] czy też nieco aktualniejszy Zieliński (1999), Doktorantka swoje rozważania skupia na pozycjach nowych i aktualnych [Morawski (2010, 2015), którego cytuje wielokrotnie, czy też Małinowski (2006)]. Osobiście, w tym momencie, zabrakło mi wyjaśnienia terminu „języki okołoprawne”, który wyjaśnia Zieliński (1999) w analogicznym kontekście. Na pochwałę jednak zasługuje bardzo dobra znajomość opracowań prawniczych – podrozdział 6–, w którym podjęto inicjatywę wyjaśnienia zagadnień wprowadzających do tematyki prawodawstwa Unii Europejskiej.

Rozdział drugi stanowi opis zjawiska modalności na różnych jego poziomach (min. historycznym, logicznym, filozoficznym, etc.). To najbardziej filozoficzna część pracy. Taksonomia używana przez Autorkę może nieco utrudnić czytelnikowi przyswojenie treści, świadczy natomiast jednocześnie o jej ewidentnej erudycji w poruszaniu się po tematach powiązanych. Niemniej jednak, takie zawężenie stylistyczno-leksykalne rozprawy powoduje jej automatyczne przeznaczenie dla czytelników przynależnych do bardzo wąskiej grupy naukowców. A szkoda, bo dysertacja jest tak doskonała, że z chęcią poleciłabym ją wielu tłumaczom pisemnym i ustnym, którzy jednak mogliby napotkać na problemy natury deskodyfikacyjnej właśnie przez tak naturalne i płynne używanie przez Autorkę słownictwa dalece wyspecjalizowanego i bardzo naukowego. Strona 145 i jej podobne np. są unaoczniającym przykładem na to, że Autorka pracy posługuje się w swoim opisie stylem pisarskim bardziej prawniczym niż akademickim. To sprawiać może pewną trudność w zastosowaniu ewentualnych przesłanek w praktyce, do której dociera Doktorantka analizując wybrany korpus i na której podstawie prawnej przeprowadza badanie językoznawcze.

Po przedstawieniu podstaw teoretycznych, przechodzimy do podrozdziału traktującego o problemach związanych z modalnością oraz różnorodnością jej charakterystyk. Niezwykle trafnie opisany został konflikt językoznawców dotyczący kwestii twierdzeń i negacji oraz zgrabnie opisano klasyfikacje modalności (wraz z jej wykładnikami) ze szczególnym uwzględnieniem modalności deontycznej stanowiącej oś niniejszej rozprawy. Autorka jednocześnie dba o komfort czytelnika, oferując mu rozdziały podsumowujące poszczególne etapy rozważań.

Rozdział trzeci, moim zdaniem najważniejszy i najciekawszy ze względu na jego praktyczny charakter i cele (opis sposobu wyrażania modalności deontycznej w tekstach prawnych UE oraz analiza kontrastywna opisująca wzajemną tożsamość modalno-deontyczną tychże tekstów) rozpoczyna uzasadnienie korpusu materiałowego oraz metodologię przyjętą w późniejszym badaniu. Kolejne podrozdziały stanowiące opis typologii struktur nacechowanych deontycznie przedstawiają konkretne konteksty zdań oraz formalnej realizacji tychże struktur. Dobór omawianych pojęć jest bardzo gruntownie i przekonująco uzasadniony. Na ogromną pochwałę zasługuje aktualizacja Autorki w kwestii zreformowanej stosunkowo niedawno (2014) ortografii języka hiszpańskiego [np. przysłówki *so/o* pisany przez nią bez akutu (ukośnej kreski diakrytycznej)], kiedy pracuje ona na tekstach starszych i sprzed reformy, a także na takich z ostatnich trzech lat, w których z wielką częstotliwością znajdujemy formy pisane błędnie. Tak erudycyjna i czujna postawa jest wielką zaletą filologa. W tej części uwidoczniła jest również niezwykłą wrażliwość i znajomość analizowanych form. Podrozdział 5 jest tego najlepszym przykładem. To w nim autorka przeprowadza porównawczą syntezę wybranych konstrukcji oraz ze zrezygnacją przytacza nieprawidłowości w sposobie realizacji poszczególnych parametrów. Nie mniej interesującym opisem jest deskrypcja zaobserwowanych różnic w sposobie realizacji poszczególnych parametrów struktur nacechowanych deontycznie. Analiza jest poprawnie ustrukturyzowana z podziałem na adresata wyrażonego wprost, funktora deontycznego i czynu wyrażonego wprost oraz połączenie kilku parametrów występujących jednocześnie.

Przedstawione w części końcowej wnioski są uzasadnione, dobrze udokumentowane i – co najważniejsze – niezwykle istotne poznawczo. Bibliografia spełnia wszystkie poprawne kryteria rozpraw na tym poziomie. To, czego mi zabrakło najbardziej w tym momencie to podział bibliografii na źródła książkowe i internetowe (sitografia), co w aktualnie jest już praktycznie naturalnym stanem rzeczy. Poza tym, brak takich autorów jak Jarosław Szymczyk, Joanna Nowak czy Katarzyna Popek-Bernat, którzy zajmują się tematyką bardzo związaną z opracowanym tutaj tematem, jest punktem do uzupełnienia przy poważniejszej publikacji rozprawy bądź jej części.

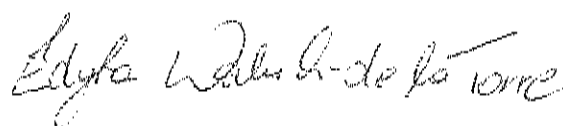
Tekst rozprawy nie jest wolny również od drobnych usterek redakcyjnych i językowych. Są one naprawdę rzadkie, ale pozwolę sobie jednak przytoczyć kilka przykładów na wypadek opublikowania pracy w formie książkowej, do czego Autorkę gorąco zachęcałabym. Zaobserwowano następujące nieprawidłowości:

- interpunkcyjne: np. braki spacji międzywyrazowej tak jak na str. 14 (2000:2), cudzysłów odwrócony w cytacie na str. 51 («exageración») itp.
- redakcyjne: cytaty wycięte w tekście a zaczynające się w środku zdania powinny rozpoczynać się od [...],
- leksykalne: np. str. 65 jest *w pierwszej części pracy*, powinno być *w pierwszej części rozdziału*,
- formalne: np. na str. 131 brak odnośników bibliograficznych cytowanych autorów (odniesienie dopiero w przypisie 80, co konfunduje czytelnika).

Przedstawione uwagi dotyczące rozprawy mają charakter zdecydowanie uboczny i odnoszą się do strony redakcyjnej pracy. Nie wpływają na ocenę całego naukowego przedsięwzięcia. Praca przynosi bowiem bardzo dojrzałą i wszechstronną próbę opisu modalności deontycznej w wybranych tekstach.

Podsumowując, pragnę jeszcze raz podkreślić wysokie walory poznawcze, metodologiczne i praktyczne recenzowanej rozprawy, a także wielki talent badawczy, wnikliwość, rzetelność i dyscyplinę metodologiczną Autorki. Rozprawa doktorska zasadza się na solidnych podstawach jurslingwistycznych i niewątpliwie posiada ogromne walory naukowe. Konstrukcję pracy charakteryzuje konsekwencja, spójność i ciągłość sensów. Z przekonaniem należy stwierdzić, iż Doktorantka wykazała się wysmienitą znajomością literatury przedmiotu z badanego zakresu oraz ogromną umiejętnością wyciągania z nich poprawnych wniosków naukowych.

W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie mgr Agnieszki Marii Wiltos do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, 17 grudnia 2018.